

FÖREBYGGANDE AV VÅLDSBEJAKANDE RADIKALISERING OCH EXTREMISM INOM YRKESUTBILDNINGEN

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

INNEHÅLL

INLEDNING	3
VÅLDSBEJAKANDE RADIKALISERING	4
Vad avses med våldsbejakande radikalisering och extremism?	4
Hatretorik utgör ett hot mot demokratin.....	6
Vad kan ligga till grund för våldsbejakande radikalisering?.....	9
FÖREBYGGANDE AV VÅLDSBEJAKANDE RADIKALISERING	10
Förebyggande åtgärder	10
Förebyggande arbete inom yrkesutbildningen	12
Internationellt samarbete som förebyggande verksamhet.....	13
Läroanstaltens verksamhetskultur och personalens kompetens	14
Låt inte rädslan ta över	16
Mer om ämnet	18

Med **våldsbejakande extremism** avses användning av våld eller hot om våld, uppmuntran till våld eller berättigande av våld utifrån en idévärld.

Våldsbejakande radikalisering är en process som resulterar i att individer använder våld eller hot om våld, uppmuntrar till våld eller berättigar våld utifrån en idévärld.

Terrorism är en extrem form av våldsamt extremism.

Rasism är en lära enligt vilken rasmässiga eller etniska skillnader mellan människogrupper berättigar till ojämlikhet.

Hatretorik omfattar alla uttrycksformer som sprider, uppmuntrar till, främjar eller berättigar etniskt hat, utlänningsfientlighet, antisemitism eller annat hat som grundar sig på intolerans.

INLEDNING

Våldsbejakande radikaliserings är ett högst aktuellt fenomen, även om kännedomen om den är rätt låg. Att förebygga och ingripa i våldsbejakande radikaliserings och extremism är en gemensam angelägenhet för hela samhället. Arbetet med att förebygga och ingripa i detta fenomen gäller även yrkesutbildningen.

Yrkesläroanstalterna utgör centrala platser för samhälls utveckling, eftersom de når nästan hälften av alla unga och ett stort antal vuxenstuderande. Målet för yrkesutbildningen är enligt lagen att utöver yrkeskunskande *"...stödja de studerandes utveckling till goda, harmoniska och bildade människor och samhällsmedlemmar"* (531/2017, 2 §).

Det är viktigt att identifiera våldsbejakande radikaliserings och extremism och därtill hörande fenomen, för att kunna vidta förebyggande åtgärder och ingripa vid problem. Verksamhetskulturen och samhörigheten vid läroanstalten har en viktig roll i att förebygga våldsbejakande radikaliserings. Systematiska och tydliga verksamhetsmodeller gör det lättare för personalen och de studerande att handla när det uppstår oro över en studerandes eventuella extrema tankar eller radikaliserings.

Den här broschyren riktar sig till personalen och ledningen inom yrkesutbildningen och utgör ett stöd för arbetet i vardagen samt för demokratifostran. I broschyren behandlas våldsbejakande radikaliserings och faktorer som kan ligga till grund för den.

Att förebygga och ingripa i våldsbejakande radikaliserings och extremism är en gemensam angelägenhet för hela samhället och gäller även yrkesläroanstalterna.

VÅLDSBEJAKANDE RADIKALISERING

Vad avses med våldsbejakande radikaliserings och extremism?

Enligt inrikesministeriets definition avses med våldsbejakande extremism användning av våld eller hot om våld, uppmuntran till våld eller berättigande av våld utifrån en idévärld. Extremistiskt våld är inte nödvändigtvis radikalt. Det är ofta riktat mot en grupp eller individer och ger upphov till rädsla och otrygghet på lokal nivå, till exempel i enskilda stadsdelar eller bostadsområden. Extremistiskt våld kan även vara riktat mot egendom.

Med idévärld avses tankekonstruktioner som är gemensamma för en viss grupp och utgår från tolkningar om människogrupper, världen, religion, relationer mellan människor och stater, människovärde, vad som är heligt och icke-heligt eller motsvarande uppfattningar som styr individens handlingar.

Våldsbejakande radikaliserings är en process som resulterar i att individer använder våld eller hot om våld, uppmuntrar till våld eller berättigar våld utifrån en idévärld. I takt med att radikaliseringsprocessen framskrider godtar och idealiserar individen våld, oberoende av vilken idévärld eller vilka

influenser från olika ideologier hen använder för att motivera våldet.

Det finns inte bara en orsak eller profil som ligger till grund för radikaliserings. De bakomliggande faktorerna till radikaliserings har studerats i stor utsträckning och de har samband med olika vanliga faktorer på samhälls- och individnivå. En individ kan radikaliseras som en del av ett socialt nätverk. Till grund för radikaliserings ligger ofta känslor och ideologiska faktorer. Ekonomiska problem och marginaliserings kan bidra till våldsbejakande radikaliserings, men är inte den enda orsaken. Situationsfaktorer bidrar till varför vissa individer radikaliseras och andra inte.

Extremism kan ha en politisk eller religiös dimension och extremistiskt våld kan vara riktat mot till exempel etniska, sexuella eller religiösa minoriteter. Enligt inrikesministeriet är terrorism den mest extrema formen av våldsbejakande extremism. Terrorism definieras separat i lagstiftningen. Terrorism är radikal till sin karaktär och riktas ofta mot en stat eller en organisation. Avsikten är att skapa stark rädsla hos befolkningen. En form av extremism är enskilda gärningsmän som utför sina dåd på egen hand, även om de kan vara medlemmar i ett större nätverk.

Radikala tankar är en naturlig del av utvecklingen hos unga och processen för att forma sig en världsbild.

En av de vanligaste frågorna är om man helt och hållet vill förbjuda radikala tankar. Radikala tankar är inte i sig extremism. Rätt kanaliserad kan radikaliserings vara ett positivt fenomen – ibland kan det även vara en förutsättning för förändring. En positiv samhällsförändring – till exempel rösträtt för kvinnor i Finland i början av 1900-talet – kräver ibland radikala idéer som utmanar samhällsstrukturerna. Radikala tankar är även en naturlig del av utvecklingen hos unga och processen för att forma sig en världsbild. Problem uppstår om unga lär sig att ta till våld i stället för att använda demokratiska tillvägagångssätt. Avsikten med extremism är att ersätta samhällsordningen med ett annat system genom att använda olagliga metoder.

Hatreterik, rasism och våldsbejakande extrema rörelser är växande fenomen. Som fenomen har dessa hamnat i fokus i medier efter terrordåden den 11 september 2001 och väckt stor samhällsdebatt och rädsla. I Finland är hotet om våldsbejakande radikaliserings och extremism enligt inrikesministeriets bedömning fortsättningsvis litet, även om det rör sig om ett växande fenomen. Enligt inrikesministeriet förekommer det i Finland bland annat högerextremistisk, vänsterextremistisk och religiös extremistisk våldsbejakande radikaliserings.

Hatreterik utgör ett hot mot demokratin

Hatreterik är ett fenomen som för närvarande i allt större utsträckning begränsar en mångstämmig, demokratisk diskussion i Finland. Den utmanande ekonomiska situationen, osäkerheten i samband med den snabba förändringen av samhället och flyktingkrisen har skapat en grogrund för ett hatiskt språk, extrema positioneringar och starka motsättningar.

Hatreterik skadar tilliten och trygghetskänslan, bidrar till en negativ inställning gentemot invandrare och andra minoriteter och stärker social polarisering.

Personer som utsätts för hatreterik upplever sin trygghet som hotad och kan undvika att röra sig i vissa områden. Hatreterik kan även begränsa kvinnors, flickors och minoriteters villighet att delta i den offentliga diskussionen. Även förtroendet för myndigheterna kan försämrats. FN:s råd för mänskliga rättigheter lyfte fram hatreterik som ett av Finlands största människorättsproblem i sin periodiska granskning.

Foto: Satu Haavisto

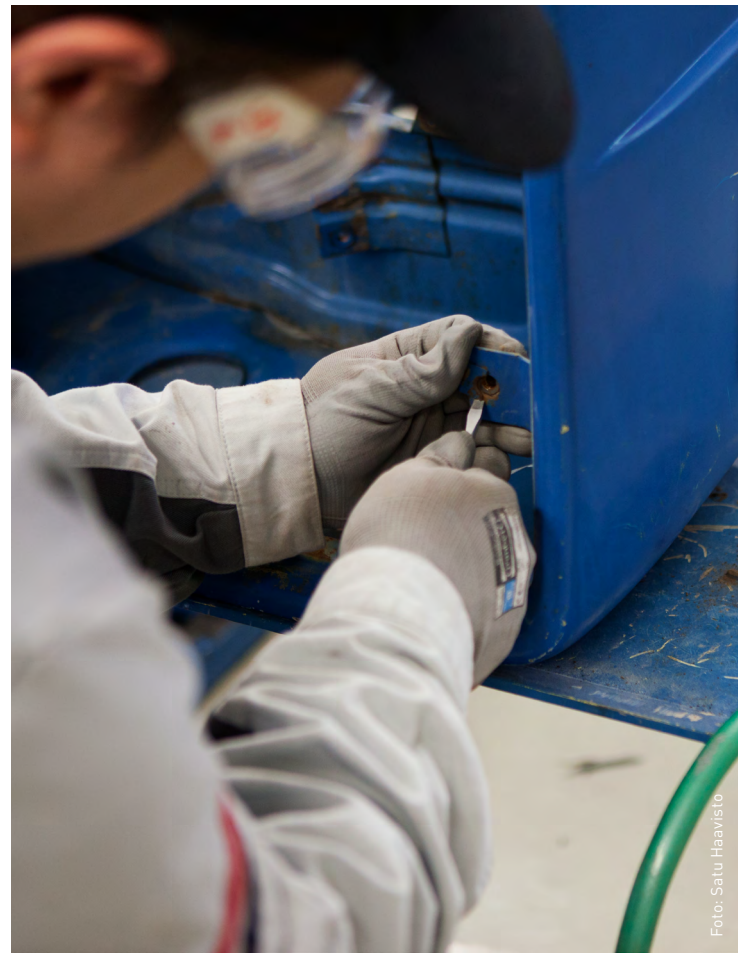

Foto: Satu Haavisto

Hatretorik omfattar alla uttrycksformer som sprider, uppmuntrar till, främjar eller berättigar etniskt hat, utlänningsfientlighet, antisemitism eller annat hat som grundar sig på intolerans. (Europarådets ministerkommittés rekommendation R 97 20)

Vad kan ligga till grund för våldsbejakande radikaliserings?

Orsakerna till våldsbejakande radikaliserings är komplexa. Orsakerna kan finnas på global nivå, samhällsnivå och individuell nivå.

Forskarna talar om push- and pull-effekter när det kommer till att förklara radikaliserings. Pull-effekter är sådana saker som lockar individen att bli medlem i en extrem rörelse. Dessa är till exempel en känsla av gemenskap, äventyrlust, önskan om att betraktas som hjälte, ett ideologiskt uppdrag, idealisering av våld, betydelsen av den egna rollen och aktiviteten samt sociala relationer med andra medlemmar i rörelsen. Push-effekterna anknyter till det egna livet eller den närmaste kretsen. De skapar ett allt större avstånd mellan individen och den egna gemenskapen och samhället. Dessa faktorer är till exempel upplevelser av utanförskap, social ojämlikhet, brist på framtidstro och upplevelser av mobbning och diskriminering. Missnöje med det politiska läget och geografiska konflikter kan även leda till att en person radikaliserats.

Våldsbejakande radikaliserings bygger på en indelning av människor i "vi" och "andra", där våld mot andra är berättigat. Våldsbejakande extrema rörelser erkänner inte mänskliga rättigheter eller jämlikhet mellan människor. Radikaliserade personer kan vara så övertygade om att deras handlingar är berättigade att de är redo att offra sitt liv i samband med gärningen. Rädslan för straff förhindrar nödvändigtvis inte våldsamma gärningar. Å andra sidan finns det även underlag som visar att diskussion om följderna av eventuella gärningar har en förebyggande effekt.

Diskriminering, rasism och upplevelser av utanförskap ökar barns och ungas mottaglighet för extrema rörelserns ideologier och inflytande. Den extrema rörelsen kan vara den första gemenskapen, där den unga känner att hen blir accepterad och uppskattad. Marginaliserade personer utan en egen röst är mer mottagliga för rekryterarnas löften.

FÖREBYGGANDE AV VÅLDSBEJAKANDE RADIKALISERING

Förebyggande åtgärder

Förändringar i kamratkretsen, livsstilen eller hur man spenderar fritiden samt mer extrema åsikter och ett onormalt stort intresse för ett visst ämne kan vara tecken på radikaliserings. Dessa innebär ännu inte våldsbejakande radikaliserings i sig. Enskilda tecken innebär inte nödvändigtvis att det finns orsak till oro, utan det är viktigare att observera vilken roll dessa har i individens liv. Radikaliserings kan inte förklaras enbart med faktorer på individnivå, utan olika sociala relationer och grupptröck inverkar även alltid. Avveckling av motsättningar och polarisering samt att skapa en känsla av samhörighet mellan de studerande förebygger extrema åsikter och våldsbejakande radikaliserings.

Våldsbejakande radikaliserings bekämpas bäst genom förebyggande arbete. Det är alltid mer effektivt att förebygga än att åtgärda konsekvenserna. Arbetet med att förebygga våldsbejakande radikaliserings och extremism utförs lokalt, nationellt och internationellt. Finland deltar aktivt i det internationella samarbetet på området. Inom det internationella samarbetet utbyter man information och erfarenheter samt goda modeller

Det är alltid mer effektivt att förebygga än att åtgärda konsekvenserna.

mellan länder och utvecklar tillsammans metoder för att förebygga våldsbejakande radikaliserings.

Inrikesministeriet samordnar med hjälp av ett nationellt åtgärdsprogram arbetet för att förebygga våldsbejakande radikaliserings och extremism. Åtgärdsprogrammet har utarbetats i ett omfattande samarbete mellan myndigheter, organisationer och gemenskaper. Det nationella åtgärdsprogrammet genomför de internationella mål som har ställts upp inom EU och FN. Inom det nordiska samarbetet bedrivs forskning och man utarbetar praktiska åtgärder för att förebygga våldsbejakande radikaliserings och extremism.

Målet för det nationella åtgärdsprogrammet är att säkerställa att det i hela Finland finns beredskap samt permanenta strukturer för att förebygga våldsbejakande radikaliserings och extremism.

Man vill i synnerhet stärka medborgarnas förmåga att känna igen och skydda sig mot påverkan och budskap som uppviglar till våld. I Finland utför polisen, lärare, socialarbetare, professionella inom hälsovården, ungdomsarbetare, föreningar och religiösa samfund och andra gemenskaper ett förebyggande arbete i de ungas livsmiljö.

Förebyggande arbete inom yrkesutbildningen

Läroanstalterna inom yrkesutbildningen har en viktig roll i att förebygga våldsbejakande radikaliserings. Yrkesutbildningen når nästan hälften av alla unga och ett stort antal vuxna yrkesstudenter.

Läroanstalten kan göra mycket för att öka de studerandes välbefinnande och förebygga marginalisering. I lagen om yrkesutbildning konstateras att utbildningens uppgift är att stödja de studerandes utveckling till goda, harmoniska och bildade människor och samhällsmedlemmar och att ge dem sådana kunskaper och färdigheter som de behöver med tanke på förutsättningarna för en mångsidig personlighetsutveckling.

En god självkänsla, känslan av att höra till en gemenskap och upplevelsen av att man har genuina

möjligheter att påverka skyddar mot våldsbejakande marginalisering. Arbetet för att främja jämlikhet och likabehandling vid läroanstalterna bidrar till ökad delaktighet. De studerande får stöd att växa som människor och bli medborgare i en demokrati genom att uppmuntra dem till öppenhet, nyfikenhet, olika synvinklar och interkulturell förståelse. De får utveckla färdigheter för demokratisk debatt och fredliga metoder för konfliktlösning.

Det är viktigt att lära ut färdigheter i kritiskt tänkande, till exempel förmågan att skilja kunskap från åsikter. Läraren har en viktig roll när det gäller att lära de studerande att reflektera över frågor från flera olika synvinklar och motivera sina egna åsikter. Läroanstalten kan fungera som ett forum för samhällsrelaterad diskussion, där man kan utveckla lösningar på olika problem och fenomen i samhället. Arbetet för att främja välbefinnandet vid läroanstalterna skapar också färdigheter för samhällsdiskussion.

Som stöd för sin utveckling behöver de studerande modeller från dem som är verksamma i arbetslivet, en uppmuntrande atmosfär och plats för att tillsammans behandla olika frågor. De studerande ska få handledning i att utgå från demokratiska värden och principer i ett

Foto: Satu Haavisto

pluralistiskt samhälle som värdesätter olikhet och respekterar jämlikhet, rättvisa och mänskliga rättigheter. Flera människorättsorganisationer och organisationer som arbetar med fredsfostran och medieläskunnighet har utarbetat stödmaterial för undervisningspersonal med teman såsom konfliktlösning, fredsarbete, främjande av empatiförmåga och kritisk medieläskunnighet.

Internationellt samarbete som förebyggande verksamhet

Internationellt samarbete är ett effektivt sätt att förebygga våldsbejakande radikaliserings och öka acceptansen av olikheter. En internationell

dimension i yrkesläroanstalternas vardag är ett naturligt sätt att hantera förändringar i samhället både i Finland och utomlands.

Studier och arbete utomlands erbjuder positiva utmaningar och erfarenheter för de studerande. Personliga erfarenheter av andra kulturer minskar fördomar, rädslor och extrema tankar och motverkar missförstånd. Genom internationellt samarbete kan man främja bland annat sociala och medborgerliga färdigheter och förmågan att samarbeta med personer med olika bakgrund och kultur. Studier eller arbete utomlands kan i bästa fall öka toleransen för andra människors värderingar och handlingar. Det kan göra det lättare att anpassa sig till nya situationer och uppskatta andra kulturer.

Läroanstalter som har en gemenskap som omfattar kulturell mångfald erbjuder en trygg miljö för möten mellan personer från andra länder och kulturer. Global fostran och en utveckling av internationaliseringsfärdigheter gör det lättare att skapa sig en uppfattning om världen och att sätta frågor som lyfts upp i olika medier och som kan ge upphov till rädsla i perspektiv. Diskussion och samverkan kring olika teman hjälper de studerande att bilda sig en bredare uppfattning om sin livsmiljö, i bästa fall även över statsgränserna.

Läroanstaltens verksamhetskultur och personalens kompetens

Man ska ingripa i hatretorik och rasism. Det är viktigt att stödja de studerande som utsätts för hatretorik eller rasism och på så sätt visa att hatretorik eller rasism inte accepteras. Genom att skapa en samtalskultur som bygger på dialog och genom att betona värderingar som mänskliga rättigheter och jämlikhet kan man förebygga hatretorik. Läroanstaltens verksamhetskultur har en viktig roll för att den studerande ska känna sig trygg och accepterad. En öppen verksamhetskultur ger utrymme för att fritt uttrycka sina tankar och föra dialog.

Personalen vid yrkesläroanstalterna kan uppleva att det är svårt att greppa extremism eller hatretorik eller att föra dem på tal. De kanske saknar kunskap, erfarenhet eller goda modeller. Ibland är det inte heller helt klart hur man ska reagera på kommentarer som tyder på extrema tankar utan att missförstånd eller övertolkningar uppstår. Personalen kan även vara osäker på när det finns anledning att kontakta polisen eller barnskyddet.

Lärarna och den övriga personalen vid läroanstalten behöver ha en förståelse för våldsbejakande radikaliserings, kunskap om tecken som tyder på våldsbejakande radikaliserings och orsakerna till den samt kunskap om hur medier och särskilt sociala medier inverkar. De behöver framför allt praktiska verktyg och färdigheter att föra samtal med de studerande även om frågor som väcker känslor och meningsskiljaktigheter.

De sektorsövergripande studerandevårdstjänsterna har en viktig roll i förebyggandet av radikaliserings. Utbildningsanordnaren ska tillsammans med personalen och de studerande utarbeta en verksamhetsmodell som innehåller tydliga anvisningar för hur man ska kontakta studerandevården då oro uppstår. Studerande som väcker oro ska hänvisas till studerandevårdstjänsterna.

Utbildningsanordnaren ska även för sin del se till att utbildning som ordnas på arbetsplatsen är trygg för alla studerande och att de studerande inte utsätts för rasism eller hatretorik under perioder för utbildning på arbetsplatsen.

Läroanstalternas och lärarnas roll i det förebyggande arbetet beskrivs i det nationella åtgärdsprogrammet för förebyggande av våldsamt radikaliserings och extremism (den s.k. REDI-modellen). Den finns beskriven på inrikesministeriets webbplats. Modellen visar att personalen på läroanstalten har ansvar för att ge akt på sina egna attityder och förhandsuppfattningar. De har även ansvar för att behandla det här ämnet och aktuella händelser samt att arbeta förebyggande och stärka de studerandes resiliens. Då en oro för våldsbejakande radikaliserings uppstår bedömer personalen inom studerandevårdstjänsterna situationen och är vid behov i kontakt med polisen. Polisen ser till att individen vid behov hänvisas till tjänster som erbjuds av kommunen eller någon organisation. Du kan läsa mer om REDI-modellen i Utbildningsstyrelsens publikation *Att bygga resiliens*.

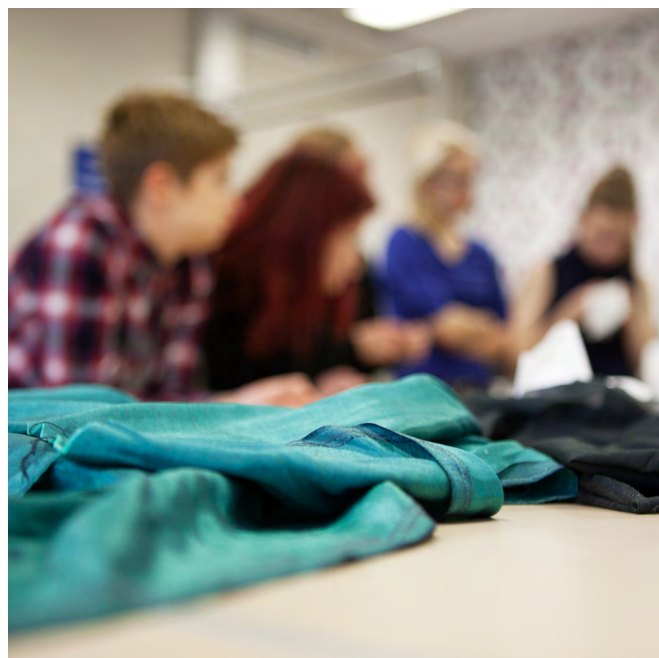

Foto: Satu Haavisto

Foto: Olli Häkämies

LÅT INTE RÄDSLAN TA ÖVER

Målet för terrorism är att skapa rädsla. Rädda människor handlar på annat sätt än de som litar på sina medmänniskor och känner sig trygga. Rädsla skapar behov av att hitta syndabockar. Rädsla ökar polariseringen och behovet av att dela in människor i "vi" och "andra". Rädsla ger upphov till mer rädsla och har omfattande effekter på samhället. Även propaganda, konspirationsteorier, falska nyheter och alla former av manipulering utmanar samhället.

Att tillhöra en gemenskap har stor betydelse vid bekämpningen av extrema rörelser och våldsbejakande radikaliserings. Det är viktigt att öka möjligheterna för individer och gemenskaper att delta och samverka och att stärka deras kunskaper och förmåga att leva sig in i andras situation. Det är bra att vara medveten om att det kan väcka onödigt rädsla hos den studerande om man undviker att tala om eller behandla svåra ämnen. Genom att öppet diskutera till exempel invandring och dess orsaker och betydelse kan man skapa gemensam förståelse och tillit.

Det är bra att vara medveten om att det kan väcka onödigt rädsla hos den studerande om man undviker att tala om eller behandla svåra ämnen.

MER OM ÄMNET

På Utbildningsstyrelsens webbplats finns aktuell bakgrundsinformation om våldsbejakande radikaliseringsinformation, information om hur den kan förebyggas samt olika material. Till stöd för läroanstalterna har Utbildningsstyrelsen publicerat handböckerna *Konstruktiv interaktion* och *Att bygga resiliens*. Två av Europarådets material på temat har även översatts till finska och svenska. På webbplatsen finns även länkar till pågående fortbildningsprojekt för personalen samt internationella kanaler för projektfinansiering.

Exempel på internationella samarbetsorgan som har publicerat webbmaterial om förebyggande av våldsbejakande radikaliseringsinformation och extremism är Europarådet, UNESCO och Nordiska ministerrådet. Det finns många exempel på goda modeller från andra länder på RAN-nätverkets (*Radicalisation Awareness Network*) webbplats.

MATERIAL PÅ NÄTET

Förebyggande av våldsbejakande extremism, material på Utbildningsstyrelsens webbplats
<https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/forebyggande-av-valdsbejakande-extremism>

Nationellt åtgärdsprogram för förebyggande av våldsam radikaliserings och extremism (på finska)
<https://intermin.fi/julkaisut/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-324-092-6>

Handbok för ankarverksamheten
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161483/SM_16_19_Ankkuritoiminnan_kasikirja.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Lägesöversikt över våldsam extremism 1/2018 med fokus på kvinnor och barn (på finska)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-221-0>

Åtgärder för personer som återvänder från stridszoner och deras familjer: Förslag till att ordna myndighetssamarbete inom verksamhet för personer som återvänder från stridszoner (på finska)
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79561/Palaaajat_raportti.pdf

Handlingsprogrammet Betydelsefull i Finland
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75111/Betydelsefull_iFinland.pdf

Utredning: Hatretorik inverkar på offrets allmänna känsla av trygghet
https://oikeusministerio.fi/-/selvitys-vihapuhe-vaikuttaa-uhrin-turvallisuuden-tunteeseen?languageId=sv_SE

Projektet Against hate
<https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM005:00/2018>

Vad är hatretorik? Diskrimineringsombudsmannens webbplats
<https://syrjinta.fi/sv/hatretorik>

Opas vihapuheeseen puuttumiseen (på finska)
https://www.globaalikoulu.net/wp-content/uploads/sites/2/2022/11/Plan_Vihapuhe_koulutusmateriaali_34s.pdf

Material för lärare
<https://yhdenvertaisuus.fi/sv/hatretorik>

PUBLIKATIONER

Konstruktiv interaktion. Handbok för att stärka den demokratiska delaktigheten samt förebygga hatretorik och våldsbejakande radikaliserings
<https://www.oph.fi/sv/statistik-och-publikationer/publikationer/konstruktiv-interaktion>

Att bygga resiliens – Stöd för demokratiföstran
<https://www.oph.fi/sv/statistik-och-publikationer/publikationer/att-bygga-resiliens-stod-demokratifostran>

Kiistanalaisia aiheita opettamassa (opas opettajille, på finska)
<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiistanalaisia-aiheita-opettamassa>

Kiistoja hallinnoimassa (opas koulun käytänteisiin, på finska)
<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiistoja-hallinnoimassa>

TA KONTAKT:

yrkesutbildning@oph.fi

Utbildningsstyrelsen
PB 380
(Hagnäskajen 6)
00531 Helsingfors

www.oph.fi/sv